

Apostolis Papakostas och Lisa Kings

Coronapandemin och det osynliga bläcket

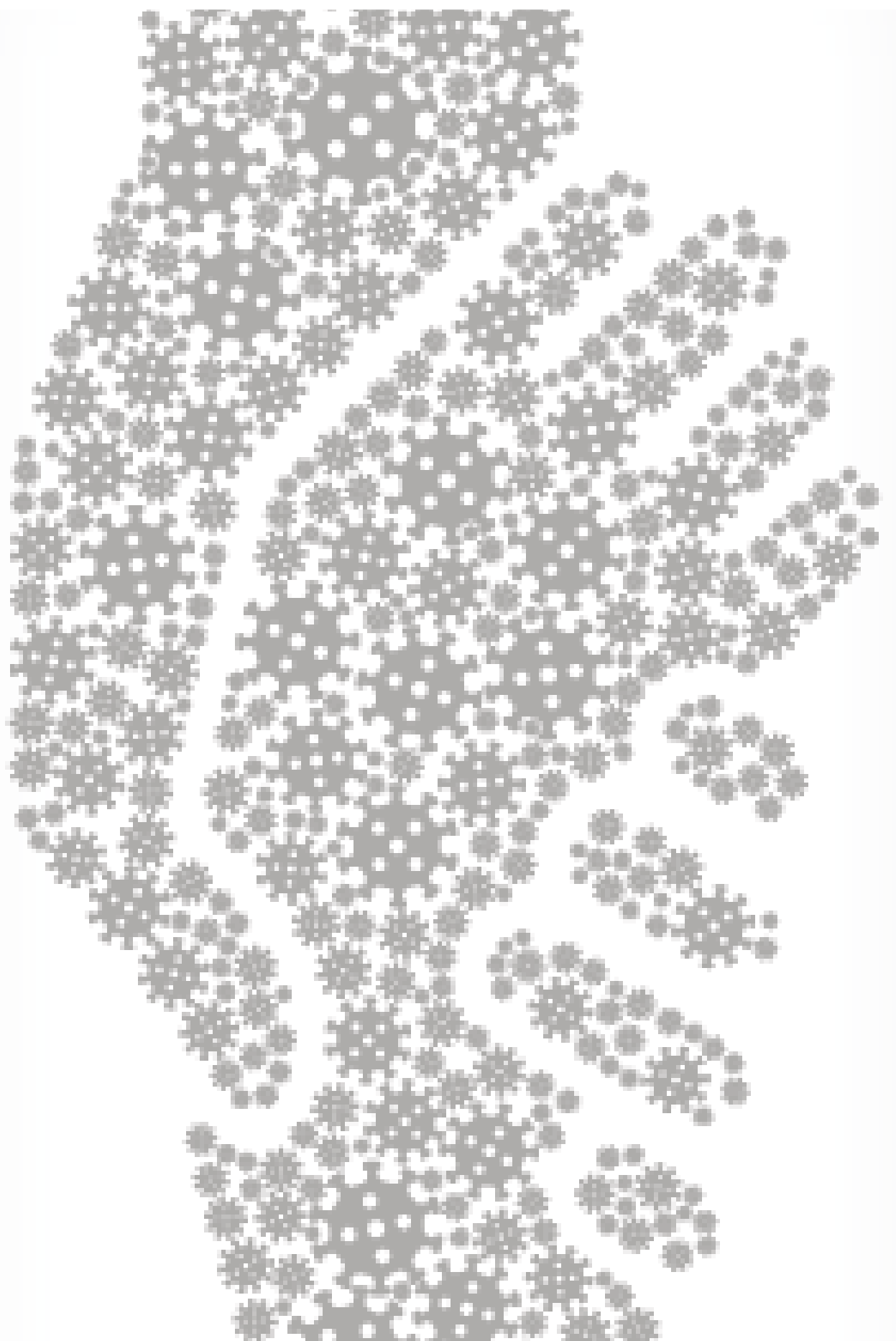
I korthet

Samhället blir allt mer segregerat men samtidigt allt mer präglat av ömsesidigt beroende. ■

I denna artikel tar vi avstamp i hur den aktuella covidpandemin synliggör beroende- och spänningsförhållanden i dagens samhälle. Den historiska utvecklingen mot ett ömsesidigt beroende ställs mot en strävan efter individuella lösningar där vissa genom tillgång till olika former av kapital försöker göra sig oberoende av andra. Med hjälp av illustrationer från den alltmer segregerade staden argumenterar vi för att pandemins spridning visar hur människor är beroende av varandra och att kollektiva lösningar är nödvändiga för en hållbar samhällsutveckling.

Att covidkrisen hänger samman med den tilltagande sammanlänkningen av världen och med människors resande är uppenbart. På kort tid blev viruset en global pandemi som med varierande intensitet och styrka drabbade även de mest avlägsna platser i världen, till exempel isolerade småbyar. Spridningsmönstret följde i stort graden av sammanlänkningen mellan det globala och det lokala genom människors resande och deras interaktion med varandra. Det blev också uppenbart att de sociala banden och kontaktytorna mellan människor i lokalsamhället är av stor betydelse. Starka band och tätare kontakter på lokalnivå underlättar för virus att spridas. Nätverksspecialister har skapat mycket illustrativa modeller som visar hur de underliggande nätverksförbindelserna skapar mellanmänniskliga överföringsbroar varigenom viruset sprids. *New York Times* har, med hjälp av nätverksforskare, tagit fram en interaktiv karta över hur viruset spreds genom tåg- och flygresor från Wuhan i Kina till andra världsdelar och lokalt genom olika tillfälliga möten mellan människor på samlingsplatser som kyrkor eller kaféer.

Viruset sprids bland annat genom tillfälliga kontakter mellan människor som råkade befinna sig i närheten av andra personer i till exempel samma flygplan, samma restaurang eller samma kyrka. Huvudsakligen har olika nationella åtgär-

Segregationen blir alltmer synlig när den som i dagens svenska samhälle också får alltför tydliga sociala distinktionsmarkörer av etnicitet och hudfärg”

der syftat till att minska, reglera och kontrollera flöden i dessa nätverk. Åtgärderna har lagt tonvikten vid olika nätverk. Att stänga nationella gränser eller att införa lokala utgångsförbud är exempel på de mest radikala åtgärderna. Den första åtgärden syftar till att bryta sammanlänkningen med världen, medan den andra syftar till att begränsa kontaktytorna på lokal nivå genom att minska antalet tillfälliga möten mellan människor. I sådana möten råkar bara människorna befinna sig på samma plats som andra, utan att de har en särskild eller tydlig relation till varandra. Men det finns andra typer av möten där det finns ett ömsesidigt beroende som förbinder människorna, exempelvis ett möte mellan en rese- när i behov av transport och en taxichaufför.

Moderna samhällen bygger på arbetsdelning, specialisering och social differentiering. Människor har olika roller eller utför olika arbetsuppgifter. De olika grupperna, och även individerna inom dessa, blir alltmer specialiserade. I och med detta blir vi olika varandra och på ett sätt unika, men det leder också ofta till ojämlikhet eftersom det till olika roller eller arbetsuppgifter kopplas olika materiella eller symboliska belöningar. Denna olikhet skapar olika intressen, och det moderna samhället är fyllt med grupper som försöker främja sina intressen med denna grundläggande olikhet som bas. Det som vi kallar intressegrupper i Sverige, såsom fack- och arbetsgivarföreningar, är exempel på detta.

Sådana strävanden har genom historien fått materiella avtryck i stadens geografi, ofta som resultat av kriser förknippade med hälsorisker. Dessa risker har uppkommit genom att kontaktytorna mellan människorna ökar i städer och att det uppstår sanitära olägenheter i städernas mest trångbodda delar. Den sociala närheten i städer där man lever och bor tätt inpå varandra har gjort att förhållanden som drabbar de ekonomiskt svagare grupperna lätt har kunnat påverka de mest välbärgade.

Detta beroende har satt i gång två långsiktiga historiska rörelser. Den första har olikheten som grund. De mest välbärgade grupperna har försökt skapa ett geografiskt och på så sätt även socialt avstånd genom att flytta till stadsdelar i stadens utkant och genom detta undvika stadens ”sociala smuts” och de risker som associeras med den. Detta är ursprunget till långvariga segregationsprocesser. Segregationen blir alltmer synlig när den som i dagens svenska samhälle också får alltför tydliga sociala distinktionsmarkörer av etnicitet och hudfärg. Segregation är inte huvudsakligen ett resultat av val gjorda av dem som bor i socioekonomiskt svaga områden utan i stort en konsekvens av val som välbärgade grupper har kunnat göra och också gjort.

Om författarna

Apostolis Papakostas är professor i sociologi och forskningsledare för Reinvent, Centrumet för studier om den dynamiska staden, Södertörns högskola.

Lisa Kings är docent i socialt arbete och verksam inom Reinvent, Centrumet för studier om den dynamiska staden, Södertörns högskola. ■

Den andra historiska rörelsen har det ömsesidiga beroendet som grund. Ju mer specialiserade och unika grupper och individer blir, desto mer beroende och behov av interaktion skapas mellan grupper och människor. I vardagliga situationer är detta beroende uppenbart. Vi akademiker kan till exempel behöva en frisör för att klippa håret eller en rörmokare för att ordna vattenläckan i köket. Beroendet har blivit mer omfattande och generellt genom den långvariga utvecklingen av två institutioner: moderna stater och företag. För det första har etablerandet av de moderna staterna skapat nätverk som kopplar ihop människor som skattebetalare, rekryter, studenter och väljare och gjort dem till medborgare. För det andra organiserar kapitalistiska entreprenörer stora företag och skapar varor och marknader som kopplar ihop människor som producenter och konsumenter. I och med att samhället moderniserats har beroendet blivit mer omfattande, och man kan tala om *generaliserade kedjor av ömsesidigt beroende* som en grundläggande struktureringsprincip i samhällslivet. Detta har skapat ett samhälle där rika och fattiga har olika mycket makt men där varje individs livsöde har konsekvenser för andra.

De generaliserade kedjorna av ömsesidigt beroende utgör grunden för kollektiva lösningar. Det tydligaste exemplet är kanske stadens gemensamma avloppssystem, som har löst sanitära problem och minskat risken för spridning av överförbara sjukdomar. Ett annat exempel är kraven på kontroll och medikalisering av prostitutionen i samband med syfilisutbrott eftersom sjukdomen kan överföras till familjen via männen. Välfärdsstatens uppbyggnad utgör ett senare exempel.

I många västländer har den ekonomiska ojämlikheten ökat under de senaste decennierna, så också i Sverige. Det handlar framför allt om att de ekonomiskt välbeställda blivit allt rikare. Med den tilltagande ojämlikheten utvecklas en starkare kollektiv egoism i den rikaste delen av befolkningen. Den uttrycks i uppfattningen att det går att göra sig oberoende av den ekonomiskt sämre ställda delen av befolkningen genom att skapa den typ av social distansering som vi förknippar med segregation. Detta har lett till mer individbaserade lösningar på vardagslivets frågor. Det gäller allt från att skaffa ett "finare" boende och "bättre" skolor för de egna barnen till att få en mer individanpassad tillgång till vård och omsorg. I staden blir detta särskilt påtagligt, då det är där som människor högst upp och lägst ner i hierarkin samlas, om än ofta tydligt åtskilda genom både synliga och osynliga murar. Framväxten av *gated communities* är det mest tydliga exemplet på detta.

Från 1990-talet och framåt har flera reformer av det of-
fentligas organisering genomförts, till exempel kommunali-
seringen av skolan och konkurrensutsättning av delar av väl-
färdsservicens produktion. Dessa reformer har lett till en
rumslig ojämlikhet och en lösare koppling mellan landets skat-
tebetalare och medborgare, som till exempel den mellan skat-
tebetalaren i Danderyd och medborgaren i norra Botkyrka.
Detta har lett till ett mer uppdelat samhälle där det ömse-
sidiga beroendet osynliggjorts.

Livet fortskrider även med den ökade segregationen, åt-
minstone under "normala" omständigheter. Eftersom det
ömsesidiga beroendet är relativt abstrakt förpassas det till den
värld som människor tar för given. Men när ett virus sprids
blir det ömsesidiga beroendet tydligt. Resenären som kom-
mer hem från Alperna åker hem till den exklusiva lägenheten

Livet fortskrider även
med den ökade segre-
gationen, åtminstone
under 'normala' om-
ständigheter"

i Vasastan med taxi som körs av en nyan-
länd flykting som bor i Rinkeby. I taxi-
förarens trångbodda hushåll bor också
hans syster, som jobbar inom äldre-
vården där resenärens gamla föräldrar bor. Och
grannfrun som taxiförarens familj umgås
med jobbar inom hemtjänsten i Vasastan,
där hon varje dag besöker ett femtontal
äldre som behöver omvårdnad i hemmet.

Genom dessa relationer blir det ab-
strakta ömsesidiga beroendet mer kon-
kret, och pandemin kan här liknas vid den vätska som gör att
"det osynliga bläcket", i detta fall de generaliserade kedjorna
av ömsesidighet, blir konkret och träder fram tydligt. Det är i
sådana kedjor i det moderna samhället som välbärgade, bo-
ende i socioekonomiskt starka områden, kopplas ihop med
fattiga, boende i socioekonomiskt utsatta områden, och gör
deras öde gemensamt. Ekonomisk ojämlikhet och segrega-
tion skördar liv genom detta beroende – även rika männi-
skors liv. Beroendet är strukturellt, och det är en illusion att
det kan hanteras genom individbaserade lösningar eller med
brandkårsutryckningar i form av insatser riktade mot specifi-
ka grupper under korta tider. ■

Litteratur

- Elias, N. (2001). *The society of individuals*. New York: Continuum.
- New York Times (2020). How the virus got out, 22 mars. www.nytimes.com/interactive/2020/03/22/world/coronavirus-spread.html. Hämtad 11 januari 2021.
- Papakostas, A. & Kings, L. (2021). *Coronapandemin och det ömsesidiga beroendet: Reflektioner över civilsamhällets roll i den segregerade staden*. Stockholm: Delmos. www.delmos.se/kunskap/artikelserie-segregation-och-covid-19/coronapandemin-och-det-omsesidiga-beroendet-reflektioner-over-civilsamhällets-roll-i-den-segregerade-staden. Hämtad 5 maj 2021.
- Skocpol, T. (1995). *Protecting soldiers and mothers: The political origins of social policy in the United States*. New York: Belknap Press.